УДК 81'25 – 051:331.5

СУЧАСНИЙ СТАН ПЕРЕКЛАДАЦЬКОГО РИНКУ ПРАЦІ: ВИКЛИКИ, ПРОПОЗИЦІЇ, РЕКОМЕНДАЦІЇ, ПЕРСПЕКТИВИ

Борщовецька В.Д.
кандидат педагогічних наук, доцент
Білоцерківський національний аграрний університет
borshchovetska@gmail.com

Публікація аналізує соціальну сутність перекладу, сучасний ринок перекладацьких послуг. Розглянуто виклики та пропозиції ринку перекладачів, визначено посади, які можуть обіймати сучасні перекладачі. Окреслено вимоги до підготовки майбутніх фахівців з перекладу відповідно до державного Стандарту вищої освіти бакалавра філології. Розкрито компетентності, які мають бути сформовані в майбутніх перекладачів у процесі здійснення ними як усного, так і письмового перекладу з погляду схарактеризованих особливостей цих різновидів перекладу. Проаналізовано джерела перекладацької роботи, з'ясовано їхні переваги і недоліки. Здійснено компаративний аналіз двох типів перекладачів. Запропоновано методичні рекомендації для майбутніх перекладачів з метою працевлаштування та окреслено перспективи для подальших досліджень у галузі перекладу.

Ключові слова: перекладач, компетентності, стандарти, ринок праці, принципи перекладацької діяльності.

CURRENT STATE OF THE TRANSLATION LABOR MARKET: CHALLENGES, PROPOSALS, RECOMMENDATIONS, PROSPECTS

Borshchvetska V.D.
PhD in Linguistics Associate Professor
Bila Tserkva National Agrarian University

The article deals with the modern challenges to the training of translators as well interpreters. Translation/Interpretation nowadays is a means of cross-cultural understanding and multilingual communication between people in different spheres of their activities. The process of translation/interpretation envisages the appearance of the target text, maintaining the relation of communicative equivalency with the origin text and it is simultaneously accepted in the target culture.

The modern political, economic and educational development of the world society determine the new requirements to training the translatiors/interpretators for the professional activity. In this respect the great importance is given to their competences which involves both, translating and interpreting. In translation they differentiate between equivalent (full) and heterovalent (shortened) kinds. During equivalent translation the translator has to translate the intention of the original text author, while during the heterovalent translation he or she has to use the original text as the source for target text with the different intention due to the necessary needs.

Interpreting can be of three kinds: successive, glance translation and synchronic. Anyway, for doing translation, the future specialist has to possess the translation/interpretation competence. The last includes the knowledge about the main theories and concepts in the field of humanities, ethics and law norms, modern, modern methods of linguistic research, sociolinguistic peculiarities, the main categories and types of translation.

The National standard Guides for Translting/Interpreting determines the next competences for the future translators/interpreters: integral. Common and special (professional).

In terms of this publication we will focus on the professional one, as we consider it accumulates the skills of the two previously mentioned ones, namely: integral and common and it definitely is a priority in the job market.

The modern translator/interpreter can have in-house or free lance. status. The advantages and disadvantage of both of them are analysed in details in this publication. In both cases the translator/interpreter has to be n expert in the native language knowledge, to know the subject of translation, its terminology to have a high level of literacy and editing skills.

The main principles of the professional activity of the translators/interpreters are highlighted n the article. Some methodological recommendations have ben developed for the future specialists in the field of translation.

It is has been established that the research in the field of PMAT, forming the translation memory will be of great interest for the scholars in the nearest future.

Key words: translator/interpreter, competences, standards, job market, principles of the translation/interpretation activity.

Актуальність дослідження має подвійне значення: по-перше, це висвітлення вимог перекладацького ринку праці, зокрема до формування компетентностей перекладача; по-друге, це порушення питання, що стосується передусім переорієнтації підготовки фахівців з перекладу відповідно до викликів сучасного ринку праці, з одного боку, та Стандарту вищої освіти бакалавра філології, з другого боку.

Проблемі перекладу присвячено низку праць, у яких досліджувалися теоретичні й психологічні аспекти процесу перекладу (І.О. Зимня, А.Ф. Ширяєв), проблеми теорії усного послідовного і синхронного перекладу (Р.К. Міньяр-Бєлоручев), компоненти перекладацької компетентності (W. Kutz, PACTE group), взаємозв'язок навчання аудіювання й говоріння в межах професійної перекладацької діяльності (Н.Н. Гавриленко), розкрито специфіку перекладацького читання в процесі письмового перекладу (Я.Г. Фабрична). Однак недостатньо уваги приділено аналізу сучасного перекладацького ринку щодо підготовки майбутніх фахівців з перекладу з огляду на виклики сучасної перекладацької індустрії.

Мета цієї розвідки полягає в аналізі вимог до підготовки майбутніх вітчизняних перекладачів відповідно до державного Стандарту вищої освіти бакалавра філології та викликів сучасного перекладацького ринку праці,

Переклад у сучасних умовах є засобом двомовної та багатомовної комунікації між людьми, у різних галузях їхньої діяльності, від побутових до науково-технічних текстів в усній чи письмовій формі. Процес перекладу передбачає процес породження тексту перекладу, що зберігає відношення комунікативної еквівалентності з текстом оригіналу, будучи одночасно прийнятим у цільовій культурі.

Розвиток вітчизняних та зарубіжних наукових досліджень з перекладознавчої науки свідчить про попит суспільства на фахівців з перекладу. Такий попит зумовлений інтеграційними процесами України з навколишньою міжнародною спільнотою в усіх секторах національної економіки. Перекладач виступає медіатором мультикультур, носієм етичних норм соціуму, провідником інноваційних підходів, ідей в умовах глобалізації.

У цьому контексті завданням майбутнього перекладача є забезпечення міжмовної та міжкультурної усної та письмової комунікації, міжмовного і міжкультурного обміну інформацією в різних галузях шляхом перекладу різноманітних за змістом та жанром текстів іноземною (іноземними) та українською мовою.

Стрімкий політичний, економічний та освітній розвиток суспільства і світової спільноти загалом зумовлює нові вимоги до підготовки майбутніх перекладачів для професійної діяльності. Останні знаходять своє відображення у зарубіжних та вітчизняних документах, зокрема: *National Standard Guide for Communiting Interpreting* (Toronto, 2010) та *Проект Стандарту вищої освіти України* (Київ, 2016).

Фахівець з перекладу компетентний у здійсненні письмового перекладу та усного перекладу на професійному рівні; здійсненні перекладу науково-технічної літератури на професійному

рівні; наданні професійної консультації з питань перекладу; редагуванні перекладу; викладанні іноземної мови в загальноосвітній школі та в дошкільних закладах (за умови проходження психолого-педагогічного циклу дисциплін).

Компетентності майбутнього перекладача – це характеристики, якості особистості, які зумовлюють її здатність виконувати перекладацьку діяльність на основі набутих знань і сформованих на їх основі навичок та розвинутих умінь.

Компетентності фахівця з перекладу визначають цілі освітньої і професійної підготовки випускника вищого мовного навчального закладу, його складники, інші соціально важливі якості, систему виробничих функцій і типових завдань діяльності й умінь для їх реалізації, а також місце випускника у структурі освітньої галузі держави та основні вимоги до нього.

Компетентності перекладача охоплюють письмовий та усний види перекладу.

У письмовому перекладі розрізняють еквівалентний (повний) та гетеровалентний (скорочений – анотація, реферат тощо) його види. В еквівалентному перекладі перекладач має інтерпретувати інтенцію автора тексту оригіналу, а в гетеровалентному – використати текст оригіналу як джерело для відбору інформації, необхідної для створення тексту перекладу іншою інтенцією, відповідно до замовлення чи власної ініціативи.

Усний переклад поділяється на три основні види: послідовний, з аркуша та синхронний. Послідовний також іноді поділяють на абзацно-фразовий і просто послідовний, а також одно- та двосторонній. Переклад з аркуша відбувається в умовах, коли перекладач може лише переглянути текст перед перекладом, внаслідок чого доперекладацький етап значно скорочується. Переклад з аркуша має деякі спільні ознаки із синхронним перекладом, а саме: в обох випадках перекладач має одночасно сприймати текст оригіналу, перекладати і промовляти текст перекладу. З іншого боку, на відміну від синхронного, під час перекладу з аркуша перекладач має зоровий контакт з текстом.

Відповідно до зазначеного вище, письмовий перекладач здійснює письмовий переклад суспільно-політичних, науково-технічних, ділових, інформаційних, а також художніх текстів з іноземної мови на рідну і навпаки.

Усний перекладач сприймає і перекладає інформацію в усній формі і вирізняється оригінальністю, гнучкістю висловлень, широкими фоновими знаннями про предмет повідомлення.

Для здійснення цих видів мовленнєвої діяльності, а саме – письмового / усного перекладу, майбутній перекладач має оволодіти перекладацькою компетентністю. Виділення специфічної професійної компетентності перекладача окремо від інших пояснюється тим, що низка вчених вважає переклад п’ятим видом мовленнєвої діяльності та на доказі того, що для якісного виконання перекладу недостатнім є володіння мовою оригіналу і мовою перекладу, оскільки переклад передбачає передачу смислового змісту мовлення, тобто становить вид медіації (мовного посередництва).

До цієї компетентності залучають знання про основні світоглядні теорії та концепції у галузі гуманітарних і соціально-економічних наук; етичні та правові норми, які регулюють стосунки між людьми, ставлення людини до навколишнього середовища; сучасні наукові методи філологічних досліджень; розуміння сутності мови як суспільного явища, її зв'язок з мисленням, культурою та суспільним розвитком народу; принциповий зв'язок мови і світу; походження та розвиток мови, її рівні; основні одиниці мови і мовлення; функціональні властивості мови (Кушнина, 2016), лінгвосоціокультурні особливості; основні категорії та види перекладу; особливості перекладацької діяльності; особливості формування навичок та вмінь при навчанні іноземної мови; психолінгвістичну характеристику основних видів мовленнєвої діяльності (аудіювання, говоріння, читання, письмо) на різних етапах навчання; особливості методики навчання іноземних мов у дошкільних та середніх навчальних закладах (за умови проходження педагогічної підготовки у вищому навчального закладі).

Єдиний європейський стандарт якості перекладацьких послуг зумовлює переорієнтацію української перекладознавчої вищої школи на нові вимоги ринку праці перекладачів Черноватий, 2013). У зв'язку із цим, Проект Стандарту вищої освіти України визначає такі компетентності майбутніх фахівців з перекладу: інтегральну, загальну та спеціальну (фахову) компетентності. У межах цієї публікації ми зупинимося на останній, оскільки вона, на нашу думку, акумулює вміння двох попередніх і є пріоритетною під час працевлаштування на ринку праці. Майбутній конкурентоспроможний перекладач повинен якісно усно та письмово транслювати інформацію мови оригіналу мовою перекладу і, навпаки, володіти спеціальною термінологією з обраної для перекладу галузі та вміти ефективно, без суттєвих затрат часу, користуватися перекладацьким інструментарієм.

Майбутній перекладач може обіймати такі посади: перекладач, консультанта, інокореспондент; посади інженерно-технічного персоналу в галузі забезпечення двомовної комунікації та інформації, а саме: інженера-перекладача, секретаря-референта, консультанта, співробітника зі зв'язку з громадськістю в управлінських організаціях, виробничих, комерційних підприємствах та фірмах, в інформаційних та рекламних агентствах тощо. В окремих випадках він може також обіймати посади низового керівного персоналу в перелічених вище організаціях та установах, пов'язаних з комунікативно-інформаційною діяльністю, а також викладати іноземну мову в початкових класах загальноосвітньої школи та дошкільних закладах за умови проходження психолого-педагогічного циклу дисциплін та педагогічної практики (вчитель середнього навчального-виховного закладу; вчитель початкового навчально-виховного закладу).

У процесі професійної діяльності перекладач повинен уміти науково та раціонально організовувати свою діяльність; критично оцінювати набутий досвід з позицій останніх досягнень філологічної науки та соціальної практики; виділяти основні проблеми своєї дисципліни, що визначають конкретну галузь його діяльності; володіти чотирма видами мовленнєвої діяльності на базі сформованих фонетичних, граматичних, лексичних навичок на рівні В2–С1, володіти лінгвосоціокультурною та навчально-стратегічною компетентностями в межах своєї професійної перекладацької діяльності; на професійному рівні, виконувати всі види письмового перекладу (еквівалентний / гетеровалентний) державною та іноземною мовами різножанрових текстів; на достатньо професійному рівні виконувати всі види усного перекладу (послідовний / з аркуша / синхронний) державною та іноземною мовами різножанрових текстів; використовувати у процесі перекладу сучасні електронні ресурси / засоби, довідкову літературу, різнотипні словники; творчо підходити до перекладу в різних ситуаціях; застосовувати прийоми забезпечення якості перекладу (вичитування, критичне оцінювання, редагування, зворотний переклад); зокрема редагувати переклади державною та іноземною мовами різножанрових текстів; враховувати системні міжмовні розбіжності в практиці перекладу; аналізувати процес змісту письмового / усного перекладу однією мовою з іншої; застосовувати прийоми адаптації тексту перекладу до особливостей цільової культури, включаючи особливості мовної комунікації; застосовувати знання стилістичних регістрів (архаїчний, урочистий, офіційний, розмовний, неофіційний, інтимний) та способів їх переносу з однієї мови на іншу; встановлювати значення лексичних та фразеологічних значень мовних одиниць різними способами; самоорганізовуватися й закінчувати роботу до встановленого терміну; організовувати процес наукових досліджень; спілкуватися із замовником та володіти технікою міжособистісного спілкування; складати перекладацькі примітки та застосовувати їх; брати участь у міжмовному діалозі; постійно підвищувати свою професійну кваліфікацію; співвідносити свою перекладацьку діяльність із принципами професії перекладача та його ролі; використовувати у практичній роботі надбання та досвід вітчизняної та зарубіжної перекладацьких шкіл.

Підприємства, установи, організації, навчальні заклади забезпечують необхідні умови для використання фахівців за здобутими ними у вищому закладі освіти кваліфікаціями та спеціальністю згідно з чинним законодавством.

Розглянемо пропозиції ринку праці для перекладача. Сучасний перекладач може мати статус *in-house* or *freelance* translator. *In-house* translator – це працевлаштований штатний працівник, який є штатним працівником у перекладацькій компанії чи бюро. *Freelance* translator – вільний, позаштатний перекладач, який працює індивідуально.

Основними джерелами перекладацької роботи є юридичні компанії, нотаріальні контори, державні, промислові та комерційні установи, великі організації, різні видавництва, *IT* компанії з локалізацією програмного забезпечення. Коротко проаналізуємо їхні *pros and cons*. Державні установи не ставлять високих вимог до якості перекладу. І хоча заробітна платня є стабільною, проте вона є низькою й іноді несвоєчасною. Великі організації пропонують великі обсяги роботи, заробітна платня – висока, натомість висувають суворі критерії відбору перекладачів. Видавництва пропонують великі обсяги роботи, розраховані на довгий період час і невисоку оплату.

Свої пропозиції надають і перекладацькі портали, найвідомішими з яких є www.proz.com та www.translationcentral.com. Проте їхніми недоліками є висока конкуренція і можливість проблем з оплатою. До переваг можна віднести необмежений обсяг роботи та велику базу даних з пошуком виконавця, а також відсутність посередників.

Який шлях обрати майбутньому перекладачу? *In-house* or *freelance* translator? Коротко розглянемо переваги і недоліки *in-house* translator. Для нього характерним є стабільний дохід, соціальний пакет (щорічна відпустка, лікарняний, пенсійне забезпечення), фіксований робочий день, робота в команді, що передбачає можливість консультування, відсутність витрат на навчання та технології. До недоліків ми відносимо відсутність вільного графіка, відсутність свободи у виборі завдань, конкуренцію в одній галузі, ймовірну (галузеву) монотонність роботи, виконання додаткового обсягу роботи, наприклад, секретар-референт, гід тощо. Проаналізуємо *pros and cons freelance* translator. До *pros* ми відносимо більш високий заробіток порівняно з *in-house* translator, можливість відмовитися від роботи, відносно вільний графік роботи, можливість працювати з дому і розраховувати власний менеджмент часу. З-поміж *cons* найтиповішими є нестабільність доходу, відсутність соціального та фінансового захисту, ненормований робочий день, психологічний дискомфорт (ізоляція), витрати на навчання та технології. *Freelance* translator, як і *in-house* translator, повинен мати лінгвістичну освіту, а також володіти основами маркетингу та бухгалтерської справи. Важливими фінансовими питаннями для перекладача є статус, кількість символів (1800?1860 з пробілами), рядок, кількість слів на сторінку (250). Стандартом ефективного перекладу вважається 2000 слів на день. Факторами впливу на оцінювання роботи також є напрямок роботи (з мови / на мову), складність тексту та термін виконання. Термін оплати перекладацьких послуг (30 / 45/ 60 / 90 / 120) днів.

Який би шлях не обрав майбутній перекладач, окрім професійної компетентності, він має володіти такими лінгвістичними аспектами, як знання рідної мови, знання тематики (з обраного фаху), термінології, мати високий ступінь грамотності та високий рівень розвинутих умінь редагування.

Таким чином, основними принципами професійної діяльності перекладача є забезпечення міжмовної та міжкультурної усної і письмової комунікації та міжмовного і міжкультурного обміну інформацією шляхом перекладу; необхідність збереження конфіденційності інформації, до якої перекладач мав доступ у процесі перекладу; неупередженість, чесність та професійність; відповідальність за об’єктивність інформації; врахування сподівань та пріоритетів замовника шляхом підтримання постійного зв’язку з ним, особливо в разі

виникнення сумнівів та ускладнень; перевірка і редагування перекладу до його отримання замовником; якісне виконання перекладу в зазначений термін; внесення змін до змісту виконання завдання, якщо останній змінюється; реальна оцінка власних фахових знань та умінь згідно з рівнем завдання; важливість широкого діапазону фонових знань спеціальної термінології; особиста відповідальність перекладача за постійне вдосконалення своєї професійної компетентності; корпоративна солідарність; поважання етичних принципів професії перекладача і принципів діяльності осіб інших професій.

З огляду на викладене вище, наводимо методичні рекомендації для майбутніх перекладачів з метою працевлаштування.

1. Репутація перекладача настільки висока, наскільки якісно Ви виконали останню роботу замовника.

2. Існує дві фази перекладу в професійній діяльності, яку здійснюють *translator* (перекладач, який виконує роботу) і *revisor* (філолог, який перевіряє готовий продукт на грамотність і релевантність).

3. Існують різні типи помилок, які виявляють під час другої фази перекладу, а саме: *minor, major and critical*. Останні є неприпустимими, оскільки існує загроза втрати не лише оплати, а й розірвання контракту з роботодавцем. Наявність *minor and major mistakes* передбачає *corrective measures,* коли перекладач пояснює замовникові допущені огріхи та недоліки в перекладі.

4. Ринок праці для майбутнього випускника-перекладача має широкий спектр, а саме: перекладач, редактор перекладів, менеджер з перекладів, локалізатор (технічні аспекти перекладу, наприклад, IT технології), спеціаліст з якості перекладу, копірайтер, транскреатор (рекламний бізнес), термінолог.

5. При працевлаштуванні у своєму CV не забувайте вказати пари мов, з якими Ви працюєте і можливі обсяги текстового матеріалу.

6. Наявність Вашої оригінальності в Cover Letter надасть Вам перевагу.

Перспективними є дослідження PMAT (Post Machine Adapting Translation), формування Translation Memory, які потребують подальших наукових досліджень, як зарубіжних так і вітчизняних, зокрема.

Література

Кушнина, Л.В. (2016). Языковая личность переводчика в свете современных научных парадигм. *Вестник ПНИПУ. Проблемы языкознания и педагогики*.4, 75–85.

Черноватий, Л.М. (2013). *Методика навчання перекладу як спеціальності.* Вінниця: Нова книга.

References

Kushnina, L.V. (2016). Jazykovaia lichnost' perevodchyka v svete sovremennyh nauchnyh paradigm. *Vestnik PNIPU. Problemy jazykoznaniia I pedagogiki*. 4, 75?85.

Chernovatyj, LM. (2013). *Metodyka navchannia perekladu jak special'nosti*. Vinnycia.